

Проблема свободи й
боротьби за визволення у
романі І. Багряного
"Тигролови"

Урок з української літератури в 11 класі

Учитель Цілуйко І.Г.

Тема уроку: Проблема свободи й боротьби за визволення в романі

І. Багряного “Тигролови ”

Мета уроку: продовжити знайомство з романом Багряного “Тигролови”, через характеристику героїв дослідити розкриття проблеми свободи й боротьби за своє визволення;

формуванню навички роботи з текстом,

вміння висловлювати власні думки;

виховувати почуття власної гідності, любові до рідного краю.

Обладнання уроку: портрет письменника, відеокліп “На Україну повернусь”, тексти роману “Тигролови”, уривки з кінофільму, проект, міні-дослідження

Епіграф уроку: „В мені живе любов до свободи і непохитна рішучість не дати нікому себе поневолити”

(І.Багрянний).

Тип уроку: урок-дослідження

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Мотивація навчальної діяльності

(Слайд на екрані) Учитель. Чи може особистість, живучи в суспільстві, бути вільною від нього?

Проведемо соціологічне опитування. Прошу дати відповідь на дане питання учнів і гостей. Соціолог збере результати і підведе підсумки.

Хто така людина? Що їй властиво? В чому сенс її життя?(*Відповіді*)

Не випадково перед вами поставлено такі запитання, бо вони співзвучні з темою нашого уроку

III. Оголошення теми та мети уроку (Слайд на екрані).

Сьогодні на уроці ми з вами повинні:

- розкрити образи героїв твору як людей могутньої волі й незламного духу;
- показати їхній біль, тривогу за долю України;
- формувати вміння висловлювати власні думки;
- вчитися у самого митця та його героя, як у будь-якій ситуації залишатися Людиною.

До перлин української літератури належать слова І.Багряного ,які є епіграфом нашого уроку. Зверніть увагу на нього і запишіть, будь ласка, проблемне питання, на яке в кінці уроку дасте відповідь: "Як слова І.Багряного пов'язані з життям головного героя?"

В основі пригодницько-екзотичного, за визначенням самого автора, роману – безпосередні враження і переживання під час втечі з далекосхідного концтабору самого автора.

Мені не треба нічого вигадувати. Життя товпилося в моїй душі і виривалися, як Ніагара. Країну, про яку я писав, я любив, як свою другу батьківщину, хоч потрапив до неї невольником.... Всі ці люди були тими, з ким я міг пережити втіху розмов на материній мові в далекій чужині та ще й невольником. “Ті люди ніколи не випадуть з моєї пам’яті...”

Учитель. Перегорнувши останню сторінку роману, що ви відчули? Яке загальне враження у вас склалося від прочитаного?

(Відповіді)

Варіант відповіді: На мою думку, «Тигролови» - це передовсім твір-протест проти порушення елементарних прав людини.

Учитель. Які права людини порушено у творі? У міні-дослідженні представить правознавець з першої групи.

IV. Формування вмінь і навичок.

Учитель. Роман «Тигролови» - багатоплановий. І важливу роль у цьому творі виконує експозиція зі своєрідно запрограмованою ідеєю твору. Поїзд-дракон, якого веде паротяг «Йосиф Сталін» і підпихає демон «Фелікс Дзержинський», що має черево, натопане тисячними жертвами, летить у чорну темряву, у прірву, у небуття. Що ж символізує цей дракон?

Учень. Образ дракона – це образ усієї більшовицької системи. Цей ешелон смерті, сформований НКВД, уособлює приреченість народів Радянського Союзу на знищення.

Учитель. Але цю приреченість перекреслює одна-єдина деталь: зринає над обставленими багнетами й оповитими державною таємницею вагонами українська пісня. Вона «здіймається на крила, вилітає назовні і летить слідом,

шугає крилами над спиною дракона». Мелодія стає дедалі потужнішою, кипить, вирує, і оскаженілий вартовий не в силі спинити її. Бо то голос непокореної волі, свідчення нездоланності українського духу. (*Уривок з кінофільму*)

Поїзд їде Забайкаллям. Професор, розважаючи пасажирів, викладав, як легенду, історичну довідку про «перших каторжників Сибіру, про перших політичних засланих, що склали тут свої голови. Їх було двоє: перший – протопоп Авакум, другий – малоросійський гетьман Дем'ян Многогрішний. «Це вони були відкривателями і зачинателями тієї жахливої сторінки... в епопеї невимовних людських страждань на цій землі. За ними йшли чередою безліч інших, більших і менших, відомих і безіменних каторжників... брязкаючи кайданами, вони вимощували кістками це гробовище, цю понуру юдаль розпачу і сліз людських».

Головному героєві судилася дорога в Забайкалля, на Сибір, туди, де свого часу побував Дем'ян Многогрішний (*відеозапис тайги, на фоні музики зачитатиме опис*).

Зачарований світ несходимих нетрів порушила "двонога істота". Чи можна в цій "двоногій істоті" впізнати юнака 25-ти років? Хто ж він такий, цей юнак?

Послухаємо **монолог-розповідь** від першої особи про головного героя. (*Виступ учня*)

Колись я захоплювався спортом, учився на авіатора. Колись разом з молоддю гуляв на Трійцю, слухав пташині переспіви, ночами пас коней і варив кашу... Колись...

Моє прізвище Многогрішний, я славний нащадок давнього козацького роду. Мій предок Многогрішний Дем'ян Гнатович — гетьман Лівобережної України (1668-1672 рр.), ставши спільником Дорошенка, почав неприязні дії проти Москви. Звинувачений у державній зраді, Многогрішний був підданий тортурам. Дем'ян відкидав звинувачення в зраді, але зізнався, що в п'яному стані говорив «несамовиті промови». Старшини від імені всього малоросійського народу просили стратити колишнього гетьмана і його брата. Засуджених вивели на страту в Москві, однак цар вислав гінця з повідомленням, що він змінює смертну кару засланням у Сибір.

За що я став каторжником, як колись мій прадід? Напевне, за те, що дуже любив Україну, людей, не міг змиритися з тим злом, що відбувалося з моїм народом. А ще я не міг змиритися зі становищем в'язня. Ви думаєте, мені було не страшно стрибати з потяга «у певну смерть»? Але «ліпше вмирати біжучи, ніж жити гниючи».

Рятуючись у тайзі, я зустрів сім'ю Сірків. Ці люди стали мені за родину. А ще я покохав, по-справжньому. «Григорій носив у серці ту хворобу, що його напала, кохання до химерної лісової дівчини Наталки — і боровся сам з собою... він кликав його на допомогу, той тверезий розум, і всю міцну вдачу й учиняв сам над собою суд. Розум повставав проти серця...». Як було все прекрасно. Єдине, що турбувало, то цей майор Медвин. За своєю спиною я постійно відчував його подих. Я знав напевне, удвох на цій землі нам не жить: або я, або він!

Чому я так ненавидів Медвина? Медвин, відбиваючи мені печінки, ламаючи кісті, розчавлюючи мою молодість у катівнях два роки, сподівався видряпати із грудей серце. Мріяв у божевільні упокорити мене, примусити забути хто я, вирвати з розумом любов до батьківщини.

Але я втік з божевільні. І ще тоді поклявся іменем матері моєї, що відірву йому голову. Потім мене знову піймали й знову мучили такі, як він,— його поплічники... Він думав, що присудивши мені 25 років каторги за те, що я любив свій нещасливий край, похоронив мене. Але цього не буде, бо я дух, який живе в кожній вільній людині. Бо я — народ, якого чим нижче гнеш, тим у ньому більше спротиву.

Учитель. З порушенням яких прав людини ми зустрілися, слухаючи цей монолог?(*Відповіді*)

-Чому прислужники сталінського режиму так боялись Григорія?

-Від першої особи охарактеризуйте майора Медвина.

Очікуваний результат роботи представника другої групи (*монолог*)

Учень. Я начальник етапу Медвин. Мене вчили пильнувати, полювати на людей, залякувати, катувати й принижувати непокірних.

У моїй практиці зустрічалося небагато сміливців, але був один, який примусив мене задуматися, що знищити всіх неможливо. Він утік з ешелону, випав у безвість.

Ніколи не думав, що доля мене зведе з ним ще раз. Я вважав його мертвим.

Що я з ним не робив! Мені вже не зізнання його потрібні були, я добивався, щоб він заскавчав і почав благодати мене, як то роблять усі. Дивиться вираченими очима — і тільки. Як каменяка. Це в моєму житті виняткове слідство над цим «зоологічним націоналістом, над тим дияволом в образі людини».

Ті очі з кривавими росинками на віях, вони стоятимуть переді мною вічно... Ще на початку слідства той «диявол» сказав мені: «Я тебе пререслідуватиму все твоє життя. І всі ми... пререслідуватимемо все життя і проводжатимемо тебе до могили,— нас тисячі, замучених, закатованих... Ти матимеш дітей, але не матимеш радості,— з дитячих очей дивитимемося ми. І ти втікатиш од них геть... І ніде від нас не втечеш...».

Учитель. Зачитати уривок з роману, в якому змальовується стан Медвина після допиту Многогрішного.

• Які два світи змальовує автор? Через які образи-символи? Хто є представником кожного? (Перший розділ свого роману І. Багрянний називає «Дракон». «Вирячивши вогненні очі, дихаючи полум'ям і димом, потрясаючи ревом пустелі і нетрі, вогненным хвостом замітаючи слід, летів дракон. Не з китайських казок і не з пагод Тибету — він з'явся десь з громохкого центру країни «чудес», вилетів з чорного пекла землі людоловів і гнав над просторами...». Це символічна картина паралельного, майже незалежного існування в одній державі двох світів — світу пільми, пекла і світу ілюзорного раю, ілюзорного вільного життя. І ці два світи уособлені в символічних образах двох експресів, котрі летять у невідоме, у чорну сибірську ніч, на край світу. Як протиставляються два світи, так протягом твору йде протиборство їх представників: Г. Многогрішного і Медвина.

Учитель. Давня козацька приказка стверджує: «Сміливі завжди мають щастя». Саме ці слова звучать упродовж усієї розповіді про важкий шлях Григорія Многогрішного. Спочатку їх промовляє стара Сірчиха, потім повторює головний герой, і, нарешті, саме ці слова завершують роман.

-Діти, як ви думаєте, чи можуть ці слова виражати життєве кредо Григорія?

Читаючи роман, ми ще не бачимо Григорія Многогрішного, а вже відчуваємо його людську неординарність. Він, знаходячись в утробі поїзда-дракона, виділений серед сотень інших каторжників, адже сам начальник поїзда на кожній зупинці перевіряє, чи не втік він.

А його втеча підняла справжній переполох. Усі розуміли, що це був смертельний стрибок, шансів урятуватися майже не було: поїзд мчав із шаленою швидкістю. Для всіх арештантів він став легендою, символом нескореності. Перед їх очима «стояв відтворений образ того, хто не здався, хто лишився-таки там. Образ як символ непокірної й гордої молодості, символ тієї волелюбної й сплюндрованої за те Вітчизни».

Це бунтарство з юних літ, непримиренність до несправедливості сформувало його життєве кредо: «Краще вмерти біжучи, ніж жити гниючи».

-Коли ж вперше ми зустрічаємося з бунтівною натурою Григорія?

Учитель. Усю поведінку героя зумовлює могутня воля не просто до життя, а до життя, гідного людини. Блукаючи тайгою, Григорій неймовірними зусиллями волі долає відчай, зневіру, фізичну неміч. «Не хотілося рухати ні рукою, ні ногою. Не хотілося думати. Хотілося лежати і лежати. Вічність лежати. І хай шумлять високі кедри. З цього забуття виринає його крик, благання про допомогу. І все єство немов воскресає. Зцілює давно визначена життєва мета – служити добру, бути потрібним людям». То ж життєвим кредо Григорія Многогрішного можна визначити і цими словами: служити добру, бути потрібним людям.

Для Григорія найголовніше – служити добру, і він ладен вмерти за свою справу, ніж жити, схиливши голову. А що, на вашу думку, значить «служити добру»?

Учень. В першу чергу, для Григорія Многогрішного, на мою думку, це значить – служити Україні. Григорій належить до тих людей, яких скорити неможливо. Надто багато в нього гідності й відповідальності за долю Вітчизни. Серцем він завжди з Україною.

Учитель. А тепер я надаю слово соціологу.

-Можемо ми уявити життя Григорія поза суспільством?(Слайд)

Учитель. Глибокий внутрішній біль пронизує Григорія, де змальовано насильницьке відлучення українців від батьківщини. У переповненому вагоні він чує печальні одкровення обдурених владою земляків-заробітчан. «Те, що

він почав був забувати, - ціла ота трагедія його народу, - навалилася на нього всім тягарем, кидаючи серце, мов м'яч у всі боки.

Уся! Уся його Вітчизна ось так – на колесах, розчавлена, розшматована, знеособлена, в покорі, в бруді, розпачі! Голодна! Безвихідна! Безперспективна...

І гризуть мозок у відповідь на відчай рідних душ думки:

- Боже мій! Боже! Та чи Ти ж є на небі?! Чи Тебе шукати та на прю викликати, Боже? Куди ж ти дивишся?!»

Учитель. Автор роману прагне переконати нас що забудь-яких обставин особистість може і повинна бути Людиною.

-А що ви можете сказати про Григорія Многогрішного?

Учень. Григорій був дуже порядною людиною. Коли він поквитався зі своїм катом Медвиним, то дуже шкодував, що змушений був як свідка вбити і напарника Медвина, хоча той напарник, мабуть, не одну живу душу скалічив.

А найбільшим своїм гріхом, вартим 25 років каторги, вважав пограбування бурундучка:

«- Грабунок, братку, каюсь. Але що поробиш? Але знай: з усіх злочинів, творених мною за життя, - це найбільший, і за це варто приліпити мені 25 років. А то мені приліпили лихо його зна за що...»

Уявіть, на порозі голодної смерті просити вибачення у маленької тварини!

Учень. Порядною і глибоко моральною людиною показав себе Григорій і у стосунках з Наталкою. Він захоплювався її дівочою гордістю, її красою як зовнішньою, так і внутрішньою:

«- Ось вона, козака кров! І ось вона – найвищий вияв не тільки жінки, а взагалі людини його крові. Така юна, квітуча – і така сувора; гартована і гонориста».

Не зважаючи на випробування долі, Григорій умів по-справжньому кохати й заради безпеки коханої твердо вирішив відмовитися від особистого щастя. Він намагався не показувати своїх почуттів. Однак при прощанні дівчина, яка давно про все здогадалася, вирішує за обох:

«Григорій не мав права говорити. Я знаю, що він скаже! Але він бреше. Він зрадить сам себе заради вас.»

Дівчина ось-ось мала опинитися в ситуації, коли зможе переступити через батьківське слово – святе для неї – і Григорію нічого не залишалося, як опуститися на коліна поруч, «тяжко похиливши голову, мов під сокиру». Він поступився перед Наталкою, яка не хотіла з ним розлучатися.

Учитель. Що ж, лицар – усюди лицар! Ми з вами побачили нашого героя в різних ситуаціях. Але чи не здається вам, що Багрянний створив ідеалізований образ супергероя?

Учень. Ні, мені здається, що Григорій Многогрішний – скоріше реальний приклад для наслідування. Тим більше, що цей образ змальовувався з реальної людини – Багрянний описував своє життя. Можливо, він трошки ідеалізує Григорія, але це, скоріш, з погляду сучасності, адже сьогодні так не вистачає цілеспрямованих, високоморальних молодих людей, які щиро люблять свою рідну землю, вболівають за її народ і – найголовніше – вірять у щасливе майбутнє своєї країни і свого народу!

Учитель. Перед вами таблиця з рисами характеру, які властиві людині. Виберіть риси, притаманні Григорію і запишіть на аркушах. Створимо психологічну модель ідеальної сучасної молодої людини. **(Слайд)**

Учитель. Головний герой роману І.Багряного «Тигролови» Григорій Многогрішний належить до того типу молодого свідомого українця, що

відзначається найкращими якостями, живе у повній злагоді з мораллю і за будь-яких життєвих обставин залишиться гідним звання Людини з великої літери. І саме такі люди заслуговують на визнання.

Я вірю, що у дорослому житті ви завжди будете залишатися справжніми людьми!

У Німеччині вже багато років існує звичай: у родині на 18-річчя синів дарують книгу зі словами: пам'ятай, що у цьому світі ти багато чого вартий, а для цього ти повинен завжди залишатися людиною! Думаю, що було б чудово, коли б цей звичай прийшов і до нас. Ви станете дорослими і свого часу обов'язково кожен з вас подарує своєму сину на 18-річчя роман І.Багряного «Тигролови».

Учитель. Калинова гілка з України цвіте в Бразилії, Канаді, США, Австралії та в Сибіру- у різних куточках Землі як продовження нашого роду. Українці своєю любов'ю і працею оживили чужу землю, відстояли себе по світах як нація і народ.

- Хто ще з героїв твору не захотів змиритися і жити у світі насильства?
- Що привертає нашу увагу в інтер'єрі хати?(*Слайд*)
- Зачитайте слова Сірчихи про Україну.

І. Багряний та його герої-непересічні громадяни, яким судилося народитися лицарями духу, стати безстрашними, неприрученими "тиграми" у світі насильства. Своєю сміливістю здобували право на щастя. Вони прагнули щастя для свого нещасного краю і народу.

Притча про щастя

-Як ви розумієте цю притчу?

Читаючи роман, ми не знаходимо готових рецептів, як жити. Автор уникає моралей, він роздумує про життя, щастя, пропонуючи нам, читачам, теж замислитися над тим, для чого ми живемо, у чому заключається щастя для нас?

До вашої уваги **міні-проект** другої групи" У чому наша молодь вбачає щастя".

- А в чому вбачав щастя Г. Многогрішний?(*Вільна Батьківщина*)

V.Узагальнення вивченого. Головна тема роману-тема непокороної людини- переконливо втілюється в образах Сірків, Григорія Многогрішного. Це люди які відчують повну єдність із нацією культурою історією але душею й учинками противляться тому що давно стало злою долею народу претендує на владарювання над їхньою особистою долею.

Робота з епіграфом

Уривок з кінофільму (сцена прощання)

VI.Підсумок . Учитель. Г. Многогрішний мріє повернутися на Батьківщину, але не як в'язень ,а як переможець, як символ непокірної й волелюбної Вітчизни.

Відеокліп " На Україну повернусь".

VII. Оголошення результатів навчальної діяльності.

VIII. Домашнє завдання. Повторити матеріал з теми " Література в Західній Україні"

